

O DVOGLASJU IN VEČGLASJU V PREKMURJU

dr. URŠA ŠIVIC

Z nastankom novih skupin pevcev ljudskih pesmi, ki imajo le še redko neposredni stik z ljudskim pevskim izročilom,¹ se srečujemo tudi z vedno bolj različnimi načini petja. Ti so pogosto vprašljivi tako glede kakovosti kot tudi glede lokalne oziroma regionalne glasbene 'verodostojnosti' in odpirajo številna strokovna vprašanja, med njimi tudi, kakšna navodila in smer-nice posredovati tistim skupinam, ki se zaradi pomanjkanja izkušenj ne morejo zanesti na domačo (lokalno, regionalno) pevsko tradicijo, ampak potrebujejo za svoje delovanje tudi vire, kot so teoretična navodila, zapisi in posnetki pesmi.

Ta prispevek se nanaša na območje Prekmurja, in sicer predvsem na dve vprašanji: 1. ali je dvoglasno petje v Prekmurju prevladujoč način petja in 2. kakšno mesto imata v ljudskem petju v Prekmurju dvoglasje s podvojeno melodijo in triglasno petje z basom. Medtem ko je v tradicionalnem smislu za pretežni del slovenskega prostora značilno vsaj tri- in štiriglasje z basovskim glasom, pa je v Prekmurju – zaradi geografskih, zgodovinskih in kulturnih vezi z Madžarsko – način ustvarjanja večglasja drugačen.

Dva primera dvoglasja, pri katerih se spodnji glas giblje svobodneje in na nekaterih mestih prevzema vlogo basiranja.

GNI M 45.881

Mi-ci-ka se že-ni, se za-ko-na bo-ji, sr-ce njoj tre-pe-če, že-ni-ti se že-li.

GNI M 24.277

Dü-ša pre-mi-šla-va-la, kam bi se o-ber-no-la,
dü-ša se o-ber-no-la, pred ne-be-ška vra-ta-šla.

Prispevek je nastal na podlagi posnetkov Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU (v nadaljevanju GNI) s terenskih snemanj v Prekmurju po letu 1955. Upoštevala sem tudi nekaj novejših posnetkov, ki kažejo del preteklega, pa tudi del sedanjega pevskega stanja.² Obravnavani posnetki so nastali na 39 terenskih snemanjih (605 pesmi), od teh je 21 terenskih snemanj,³ ki so uporabna za raziskovanje dvo- in večglasja, medtem ko je na ostalih pel en pevec/pevka. Tako upoštevam 167 pesmi, ki jih je v Prekmurju posnel GNI, in od teh:

- 101 pesem (60,4 %) v zasedbi 2 pevca/2 pevki/pevec + pevka;
- 16 pesmi (9,5 %) v zasedbi 3 pevke/2 pevki + pevec/2 pevca + pevka;
- 41 pesmi (24,5 %) z večjo mešano skupino in
- 9 pesmi (5,3 %) z večjo žensko skupino.

Dvoglasje

Raziskovalca Josip Dravec in Zmaga Kumer sta se glede načina petja v Prekmurju sklicevala na star zapis Josipa Pustaija o prekmurskem petju iz leta 1893: »*Vsi znamo, ka naše slovensko ljudstvo ono lejpo navado ma, da vse pesmi na dva glasa rado po-pevva*« (po Dravec 1957: XLV). Vendar ta podatek, razen tega da potrjuje domnevo o prevladovanju dvoglasja v Prekmurju, ne da natančnejšega odgovora.

Najpogostejši primer dvoglasja je, kadar pojeta glasova – zgornji (*na mladou*) in spodnji (*na starou*) (Dravec 1957: XLIV; Kumer 1975: 102, 103) – v vzporednih terciah ali sekstah. Vendar pa v številnih primerih ne gre za strogo terčno/seksto

1 Številne novejšje skupine ljudskih pevcev nimajo tesnejšega stika s spontananim ljudskim petjem, s pevskim izročilom svojega okolja, marsikdaj izhajajo njihove pevske izkušnje bolj iz vrtecev, šol, radia, televizije, zborovskih priredb ljudskih pesmi ...

2 Med novejše posnetke poleg posnetkov GNI sodijo tudi posnetki dveh prirediteljcev: 16. srečanja pevcev in godcev Pomurja, Mala Nedelja, 6. 5. 2007, in Medobmočnega srečanja pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, Črenšovci, 28. 5. 2005. (Posnetki so last Vesne Sever.)

3 Bogojina (1955), Črenšovci (1955, 1961), Beltinci (1955), Čepinci (1958), Šalovci (dvakrat 1958), Adrijanci (1958), Mali Šalovci (1958), Dolenci (1958), Markovci (1958), Gornja Bistrica (1961), Prosečka vas (1963), Tropovci (1963), Lipa (1970), Hotiza (1970), Pertoča (1970), Turnišče (dvakrat 1990), Gomilice (1990), Žižki (2010).

dvoglasje, temveč se glasova, največkrat spodnji, gibljeta svobodneje: spodnji glas preide iz terčnega dvoglasja v sekstno ali pa se glasova, predvsem na koncu kitice, križata s tem, da se »oddaljita včasih za kvarto, kvinto ali seksto vsaksebi« (Kumer 1975: 101). Pri tem spodnji glas mestoma prevzema vlogo basiranja oziroma »se pojavljajo jasno izražene harmonske funkcije posameznih lestvičnih stopenj« (Dravec 1957: XLIV).⁴ Kar 45 % obravnavanih pesmi s takšnim dvoglasjem dokazuje, da je to eden izmed pomembnih načinov dvoglasja v Prekmurju.

Dvoglasje s podvojeno melodijo

Medtem ko je v slovenskem prostoru dvoglasje vezano večinoma na petje dveh pevcev,⁵ pa se v Prekmurju dvoglasje oglašja tudi takrat, ko poje več pevcev skupaj. Med razpoložljivimi 66 posnetki pesmi, na katerih pojejo trije pevci ali več, jih je samo 19 triglasnih (torej z basiranjem), ostale pa so dvoglasne, in sicer: dvoglasne in dvoglasne s podvojeno melodijo.⁶ Dravec tudi tovrstno petje imenuje večglasje oziroma triglasje (Dravec 1957: XLV), čeprav gre tonsko za dva glasova, od katerih je eden zastopan v dveh oktavah: zgornji glas (*na mladou*), srednji (*srednji glas*) in spodnji glas (*na starou*) (Dravec 1957: XLIV). Iz tega bi lahko sklepali, da je spodnji glas oktavna podvojitve enega od zgornjih, ker ga Dravec ne poimenuje kot bas (kot drugod na Slovenskem), temveč *na starou*, kar je spremljevalna in ne basovska melodija.

Dvoglasje s podvojeno melodijo

GNI M 30.938

Po - slu - šaj - te zdaj vsi lju - dje, po - se - bnoj pou - ti za - kon -
skoj, kak že - nin i - no sne - ha ti na to - te tri re - či.

⁴ Več glej: Dravec, Josip, *Glasbena folklor Prekmurja. Pesmi*. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1957. Poglavlje *Večglasje*, str. XLIV–XLV.

⁵ Takšna trditev je danes zastarela oziroma ne odraža današnjega stanja ljudskega petja, saj se zaradi vedno redkejšega spontanega petja znižuje kakovost petja in s tem tudi zmožnost večglasnega ljudskega petja, torej petja z basom.

⁶ V okviru osrednjeslovenskega ljudskega petja bi dvoglasje s podvojeno melodijo imenovali *šuštarbas* – kot glas, ki poteka v spodnji (basovski) pevski legi, vendar v oktavi podvaja enega izmed zgornjih glasov in je z vidika 'pravega', harmonskega večglasja 'napačen' bas. (Več glej: Šivic, Urša, *Bas v ljudskem petju*. Folkloristik, 1.5 (2009), str. 50–56.)

Od skupno 66 razpoložljivih pesmi, ki jih poje skupina (oziroma več kot dva pevca), jih je 39 dvoglasnih s podvojeno melodijo, iz česar lahko sklepamo, da je to eden izmed konstitutivnih načinov petja v Prekmurju. Prav tako številčnost primerov pritrjuje domnevi, da basiranje v smislu harmonske podpore zgornjima glasovoma v Prekmurju nima takšne slušne in estetske vloge kot v pretežnem delu Slovenije.

Triglasje

Josip Dravec ni vedel, ali je pojav triglasnega petja v Prekmurju »vpliv cerkvene in svetne umetne glasbe prejšnjih stoletij, ali je samonikli izraz prekmurskih in tudi ostalih Slovencev«, sklepal pa je, da je način dvoglasnega 'večglasja' za Prekmurje arhaičen in da je 'pravo' večglasje z basiranjem novejšega izvora (Dravec 1957: XLV). Po njegovih dognanjih je takšen način petja značilen za »kraje ob dolnji Muri«, kot so Trnje, Žižki, Odranci, Bistrice in Črenšovci (Dravec 1957: XLV). Sodeč po razpoložljivih posnetkih bi – čeprav z majhnim številom primerov – njegovi domnevi lahko pritrtili, saj najdemo primere triglasnega petja (z basom) v Čepincih in Melincih. Za vasi ob madžarski meji pravi Dravec, da tam »prevladuje bolj enoglasno petje, kar je vpliv ali posnemanje madžarske ljudske glasbe, ki je vselej enoglasna« (Dravec 1957: XLV). Tudi tu lahko Dravcu pritrđimo z nekaj enoglasnimi primeri, in sicer iz krajev Šalovci, Dolenci in Adrijanci.

Od torej skupno 167 'neenoglasnih' pesmi jih je samo 19 z basom (11,3 %),⁷ kar pomeni, da najnižji glas zgornja glasova ves čas harmonizira z osnovnima tonoma tonike in dominante. Za razliko od osrednjeslovenskega načina basiranja kažejo prekmurski terenski posnetki nekaj primerov načina z delnim basiranjem, kar pomeni, da spodnji, podvojeni glas samo ponekod, navadno na koncu melodije, preide v basira-

⁷ Posnetki: Črenšovci (1961), Pertoča (1970).

Triglasje z basiranjem

GNI M 24.193

Vsta-ni gor, se-stra, na pa-šo boš šla, boš gna-la dva vo-la in ko-nji-če tri.

nje.⁸ V izboru 24 terenskih snemanj sta le dve, ki sta zabeležili triglasje (Črenšovci, 1961; Pertoča, 1970), in posnetki dveh novejših skupin ljudskih pevcev (Radovci, 2007; Melinci, 2010).⁹

Vira:

Dravec, Josip, *Glasbena folklor Prekmurja. Pesmi*. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1957.

Kumer, Zmaga, *Pesem slovenske dežele*. Maribor, Založba Obzorja, 1975.

Enoglasje

Dodatni argument, ki nas prepriča o posebnosti prekmurskega petja, je enoglasje: čeprav je od 101 pesmi, ki je bila zapeta v zasedbi 2 pevki/2 pevca/pevec + pevka, samo 10 enoglasnih (en primer najdemo celo med pesmimi, ki so bile zapete v skupini), pa je to dovolj prepričljiv dokaz, da je ta način na prekmurski strani slušno bolj naraven in sprejemljiv, medtem ko je za (preteklo) slovensko večglasno zvočnost drugod na Slovenskem nenavaden.

Sklep

V pretežnem delu Slovenije sta dvoglasje in dvoglasje s podvojeno melodijo (*šustarbas*) v sodobnem ljudskem petju posledica neizkušenosti pevcev oziroma neznanja basiranja, v Prekmurju pa sta bila ta dva načina petja v splošni rabi in sta posledica kulturnih vplivov, na podlagi katerih se je oblikovalo prekmursko ljudsko petje. Obravnavani terenski posnetki so vir, iz katerega si lahko glede na pogostnost pojavljanja predstavljamo 'teoretično' podobo načina petja v Prekmurju in ugotovimo, da dvoglasno petje in basiranje tu nimata enake vloge kot drugod na Slovenskem. Tudi pregled novejših posnetkov (iz let 2005 in 2010) ne kaže bistvenih razlik od preteklih snemalnih obdobj: tako v preteklosti kot danes v Prekmurju prevladujeta dvoglasje in dvoglasje s podvojeno melodijo.

V dejavnosti, kot je ljudsko petje, je izjemno težko postavljati merila, in kot sem že poudarila, ta prispevek ne postavlja pravil za 'pravo' in 'nepravo' petje v Prekmurju, temveč na podlagi preverljivih dejstev prinaša smernice za poustvarjanje pesemskega in pevskega izročila v Prekmurju.

⁸ Primerjalni posnetki petih skupin iz Prlekije kažejo, da je na drugi strani Mure triglasje (z basom) povsem ustaljena pevska praksa (Ključarovi, Mala Nedelja, Bučečevci, Veržej, Križevci. Posnetki: 16. srečanje pevcev in godcev Pomurja, Mala Nedelja, 6. 5. 2007, in Medobmočno srečanje pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, Črenšovci, 28. 5. 2005).

⁹ Posnetki: 16. srečanje pevcev in godcev Pomurja, Mala Nedelja, 6. 5. 2007, in Medobmočno srečanje pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, Črenšovci, 28. 5. 2005.

